

УДК 930(477.83)''18''

ФАХОВА ПІДГОТОВКА ІСТОРИКІВ ЛЬВІВСЬКОГО ІСТОРИЧНОГО СЕРЕДОВИЩА ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТОЛІТТЯ

Ірина ГЛУШИК

Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра археології та спеціальних галузей історичної науки
вул. Університетська 1, Львів 79000, Україна

Початок ХІХ ст. приніс значні зміни у способах дослідження, нарації та вивчення історії у західному світі. Історія стала професійною науковою дисципліною, а опанування історичного фаху почало вимагати спеціальних студій в університеті. У багатьох університетських осередках, сформувалися професійні спільноти істориків (так звані історичні середовища), які отримали відповідну кваліфікацію, і для яких заняття в галузі історії стали головною справою життя. Львівське історичне середовище сформувалося в умовах освітньої системи монархії Габсбургів, що на відміну від інших європейських держав, ступила на шлях реформ у сфері університетської освіти лише в середині ХІХ ст. Спочатку дослідженням минулого в історичному середовищі займалися переважно вихованці юридичних і теологічних факультетів або ж історики, які емігрували до Львова, а освіту здобули деінде (найчастіше поза межами Австрійської держави), однак дуже швидко сформувалося нове покоління істориків-професіоналів, які пройшли відповідний фаховий вишкіл за європейським зразком у Львівському університеті.

Ключові слова: львівське історичне середовище, львівські історики, Львівський університет, позитивізм, класичний історизм.

Формування модерних історичних середовищ як малих соціальних спільнот розпочалося тоді, коли для більшості істориків, учасників таких спільнот, заняття в галузі історії стали основним видом діяльності. Відтак, для дослідників минулого історія стала окремим фахом, а самі вони через осередки своєї діяльності створили мережу комунікацій і, властиво, саме історичне середовище у його різних проявах: інституційному, науковому, побутовому та ін. Поняття історичного фаху означає тут не лише основний рід занять і засіб до існування, а, передовсім, необхідність отримання спеціальної підготовки. У площині історичних студій головним стала їх професіоналізація, а центральним для процесу професіоналізації – віра у науковий статус історії.

Ця умова стає особливо очевидною з поширенням ідей позитивізму та класичного німецького історизму і їх розуміння природи історичного знання, коли серед істориків утверджується думка, що для того, аби досліджувати минуле, найперше потрібно ознайомитись з історичними джерелами. Оскільки для того, щоб отримати доступ до джерел попередніх епох потрібно було здобути відповідну філологічну, дипломатико-палеографічну й археографічну підготовку, це висунуло необхідність опанування фаху історика через вищу освіту і спеціальні студії в університетах та академіях.

Отже, у XIX ст. фаховість історичних середовищ і загальний освітній рівень їх членів стають визначальними рисами цих спільнот, своєрідним показником їх модерності. Зрештою, саме формування історичного середовища часто визначається освітніми можливостями міста чи краю їх локації. З цього погляду цікаво виглядає картина фаховості й освітній рівень львівського історичного середовища другої половини XIX ст.

Своє формування, як фахова спільнота істориків, львівське середовище розпочало на рубежі 1850–1860-х років на хвилі суспільно-політичних змін, що розпочалися у цей час в монархії Габсбургів і мали своє відлуння у Львові. Сигнальними подіями в тогочасному науково-історичному житті міста стала поява у Львівському університеті професорів Готфріда Муйса (1859) та Гайнріха Ріттера фон Цайссберга (1863) – представників нової німецької методичної школи в історіографії. Завершальним етапом формування львівського історичного середовища можна вважати середину 1890-х років, коли з приїздом до Львова Михайла Грушевського, в умовах зростання національної амбівалентності, відбулася трансформація середовища й остаточне розходження його провідних національних гілок, зокрема, польської та української. За нашими підрахунками, загальна чисельність його істориків у цей час – 171 особа¹. Спільноту львівських істориків цього часу складають три вікові групи або покоління: народжені у 1801–1829, 1830–1849 рр. і після 1850 р. Динаміку формування фаховості середовища й основні фактори його розвитку можна простежити за допомогою аналізу освітніх зрізів цих поколінь і місць їх студій.

Представники старшого покоління львівських істориків, що загалом нараховувало 33 особи, здобули свою освіту в 1830 – середині 1850-х років. Головною особливістю їх освітнього рівня було те, що вони здебільшого не мали фахової історичної підготовки. Цей факт можна пояснити статусом, який у той час мав в університетах монархії Габсбургів філософський факультет, де студенти вивчали історію. Відомо, що до реформ графа Лео Туна-Гогенштайна 1849 р. навчання на цьому факультеті становило лише підготовчу сходинку до навчання на “вищих” факультетах – правничому, теологічному та медичному, “філософські студії” ніби доповнювали навчання у шестирічній середній школі. Відповідно, курси, які викладали на кафедрі історії (на філософському факультеті

¹ Підрахунки зроблено на основі даних авторської “*Картотеки істориків львівського історичного середовища 1860–1895 років*”. Львівське історичне середовище за польським дослідником Єжи Матерніцьким, який заклав теоретичні підстави студій над історичними середовищами на польських землях, розуміємо, як “спільноту умов творчої праці істориків і їх соціального життя”, тобто львівських істориків, які у своїй праці користувались одними й тими ж архівами, бібліотеками, музеями, брали участь у роботі тих самих товариств та організацій, працювали пліч-о-пліч на університетських кафедрах чи у школах і таким чином знаходились у процесі постійної взаємодії. Формальними критеріями віднесення істориків до спільноти стало їх проживання та активна творча праця у Львові не менше одного року та публікація у цей час не менше однієї історичної праці або розвідки. На час написання статті картотека автора містила дані про 171 історика, проте можливе її доповнення в результаті подальших досліджень.

існувала лише одна кафедра історії), подавали на “шкільному” рівні: за офіційно затвердженими на території всієї держави підручниками. Вони надавали базові знання з предмету і були недостатніми для початку фахових наукових досліджень².

Отже, майже третина істориків цього часу отримала правову освіту і саме через юридичну практику та дослідження з історії права ступила на шлях власне історичних студій. Правнича галузь була переважно прерогативою польських істориків. Вихованцем правничого факультету Львівського університету був, наприклад, видатний польський історик цього часу Август Бельовський³. Більшою популярністю, зокрема серед осіб шляхетського походження, однак користувалось навчання у столичному Віденському університеті. На правничому факультеті цього закладу навчалися, наприклад, брати Александер і Казімеж Стадніцькі, які демонструють класичний приклад шляху з юриспруденції до історії. Обидва працювали у крайовому управлінні, були активними учасниками Галицького станового сейму, але значну увагу приділяли історичним дослідженням. Александр Стадніцький багато своїх розвідок написав на основі судових записок із т. зв. Бернардинського архіву у Львові й одним із перших оцінив наукову цінність великого масиву його документів. Увесь свій масток він заповів на створення спеціального фонду, який би фінансував публікацію найважливіших матеріалів архіву бернардинів⁴.

Якщо польські історики старшого покоління за освітою переважно були правниками⁵, то кар’єрна стежка руських (українських) істориків розпочиналась із другого “вищого” факультету – теологічного⁶. Варто підкреслити, що всі українські історики цього покоління, без жодного винятку, здобули богословську освіту. Навчались вони переважно на теологічному факультеті Львівського університету або у греко-католицьких духовних семінаріях (Генеральній семінарії у Львові, Єпархіальній семінарії у Перемишлі), часто поєднуючи свої студії в семінарії з філософськими у Львівському університеті (Іван Вагилевич, Яків

---

² *Lundgreen P.* Uniwersytet Lwowski i jego historycy (1784–1914): perspektywa porównawcza niemieckiego i austriackiego rozwoju / Peter Lundgreen // *Wielokulturowe środowisko historyczne Lwowa w XIX i XX w. T. I.* / Pod redakcją Jerzego Maternickiego. Rzeszów, 2004. S. 104, 107, *Андреев А.* “Национальная модель” университетского образования: возникновение и развитие / Андрей Андреев // *Высшее образование в России.* Москва, 2005. № 1. С. 167.

³ *Wierzbicki A.* August Bielowski / Andrzej Wierzbicki / *Złota księga historiografii lwowskiej XIX i XX wieku* / Pod red. J. Maternickiego we współpracy z L. Zaszkiłniakiem. Rzeszów, 2007. S. 51–54.

⁴ *Xawery Liske: zarys biograficzny* / [O. Balzer, W. Zakrzewski, L. Finkel i in.]. Lwów, 1891. S. 12–13.

⁵ Відомі також випадки, коли вони з різних причин не завершували своїх університетських студій (Генрик Шмітт, Кароль Шайноха) або взагалі не студіювали в університеті (Антоній Шнайдер).

⁶ Випускником теологічного факультету Львівського університету був також представник старшого покоління львівських істориків Садок Баронч, відомий польський дослідник вірменського походження.

Головацький, Антін Петрушевич, Василь Ільницький). Місцем навчання деяких руських істориків був Відень, який, як уже згадувалось, уважався своєрідним елітарним освітнім осередком. Найчастіше русини декілька курсів проходили у Міському цісарському конвікті, заснованому 1803 р. для навчання греко-католицьких священиків на місці колишнього Барбареуму*, а також – у Віденському університеті. Відомо, що багатолітній професор церковної історії у Львівському університеті Йосиф Делькевич деякий час студював у вищому духовно-освітньому закладі Відня (*K. u. K. Weltpriester-Bildungs-Institut zum Hl. Augustin*), відомому як Фринтанеум⁷. По завершенні богословських студій більшість із русинів були висвячені, однак свою душпастирську діяльність і служіння вони поєднували з науковою працею в галузі історії.

В умовах трансформації філософського факультету Львівського університету після 1849 р., коли його головними завданнями стали фахова підготовка вчительських кадрів для “нових” гімназій, що відтепер перейняли функції “старого” філософського факультету, а також проведення наукових досліджень у сфері гуманітарних і природничих дисциплін, розпочалася поступова переорієнтація студентської молоді з правничих і теологічних – на філософські студії⁸. Це був час творення модерних національних спільнот, головною підставою ідентифікації яких стала історія, тож природно, що серед студентів значно зросло зацікавлення історичним минулим своїх народів і професійними історичними дослідженнями.

Першими представниками старшого покоління львівських істориків, які стали вихованцями пореформеного філософського факультету були руські історики Федір Білоус та Ісидор Шараневич. Обидва обрали традиційний освітній шлях галицького русина – богословський, і завершили богословські студії, але на початку 1850-х років продовжили своє навчання на філософському факультеті Львівського університету і стали фаховими істориками, які, зрештою, так і не поєднали свого фаху із саном священика⁹.

* Барбареум – перша греко-католицька духовна семінарія. Була заснована австрійською імператрицею Марією Терезією 1774 р. у Відні (при церкві св. Варвари) для навчання греко-католицьких священиків Австрійської імперії. Офіційна назва “Королівська греко-католицька Генеральна Семінарія у Відні при св. Варварі” (*Regium generale Seminarium Graeco-Catholicum Viennae ad Sanctam Barbaram*). У щоденному вживанні, а потім і офіційно була прийнята скорочена назва Барбареум (*Barbareum*). 1784 р. Барбареум закрили, а церква св. Варвари стала парафіальною. За десять років існування семінарії в ній навчалася 46 греко-католицьких студентів з Підкарпатської Русі та Галичини.

⁷ *Finkel L.* Historia uniwersytetu Lwowskiego / Ludwik Finkel, Stanisław Starzyński. Lwów, 1894. Cz. II: 1869–1894. Napisał Stanisław Starzyński. S. 98; *Матвієнко Г.* Викладачі-українці теологічного факультету Львівського університету: освіта і кар’єрний ріст / Галина Матвієнко / Схід. Донецьк, 2012. № 4 (118). С. 106.

⁸ *Lundgreen P.* Uniwersytet Lwowski i jego historycy... S. 104.

⁹ *Puszka A.* Nauczyciele historii i geografii państwowych szkół średnich w Galicji w okresie autonomii (1868–1914) / Alicja Puszka. Lublin, 1999. S. 274, *Finkel L.* Historia uniwersytetu Lwowskiego / Ludwik Finkel, Stanisław Starzyński. Lwów, 1894. Cz. II... S. 326.

Значну групу львівських істориків старшого покоління складають учені, які здобули освіту за межами Австрійської імперії, а згодом були запрошені до Львова, щоб очолити кафедри на “новому” філософському факультеті Львівського університету, що відтепер став чи не головним факультетом в університеті. Майбутніх викладачів запрошували головно з німецьких держав, зокрема Пруссії, де реформа вищої освіти відбулася ще на початку XIX ст.¹⁰

Одним з найважливіших аспектів згаданої реформи був мовний: вивчення мов, зокрема класичних, стало підставою навчання у гімназії, а згодом – на філософському факультеті та головною компонентою навчального процесу, що, зрештою, відкривала двері до історичних студій¹¹. Таким чином, історики, які прибули до Львова після 1850 р., були переважно істориками *sensu largo*: мовознавцями, філологами, знавцями літератури, які у своїй творчості займалися також історичною проблематикою. Зокрема, тут йдеться про Антонія Малецького, Вільгельма Кергеля, Густава Лінкера та Зигмунта Венцлевського. Свою освіту вони здобули у 1840-х роках на філософських факультетах університетів Берліна, Бреслау та Марбурга, що віддавна були факультетами нового штибу, де панував дух наукових досліджень. Серед запрошених професорів був і перший дослідник *sensu stricto* у львівській спільноті, представник нової німецької методичної школи Готфрід Муйс. Упродовж 1848–1851 рр. він навчався у Боннському університеті, де студіював історію, філологію та орієнталістику, а 1853 р. – отримав докторат у Мюнстерському університеті¹². Саме через дидактично-організаційну діяльність згаданих істориків у Львівському університеті, а насамперед А. Малецького, В. Кергеля та Г. Муйса, які почали працювати у його стінах у 1850-х роках, відбулося наближення освітньої системи університету до класичної німецької¹³.

Наступне покоління істориків львівського історичного середовища налічує 66 осіб, які народились у 1830–1849 рр., а навчались у 1860-х – на початку 1870-х років. Найбільш характерною особливістю освітнього рівня представників цієї вікової групи є те, що їх професійна підготовка була дуже різномірною. Водночас, саме це покоління демонструє своєрідний перехід до фаховості та спеціальної історичної освіти у середовищі.

---

¹⁰ Шнедельбах Г. Университет Гумбольдта / Герберт Шнедельбах // Логос. Москва, 2002. Вип. 5–6 (35). С. 1–2.

¹¹ Brzozowski S. Warunki organizacyjne życia naukowego w trzech zaborach / Stanisław Brzozowski // Historia nauki polskiej. Wrocław, 1987. T. IV. 1863–1918. Cz. I i II. S. 250.

¹² Capuder K. Muys Gottfried (1828–1898) / Karel Capuder // Slovenski biografski leksikon / [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi383298> [17.02.2014].

¹³ До групи викладачів Львівського університету, запрошених до Львова у 1850-х – на початку 1870-х років, належать також історики права Едуард Буль та Фердинанд Бішоф, які очолили кафедри на правничому факультеті. Обое були вихованцями австрійських університетів: Ф. Бішоф – університету в Оломоуці, а Е. Буль – Празького університету.

Ісидор Шараневич

Гайнріх Ріттер фон Цайсберг

Перша половина 1860-х років, коли свою освіту здобувала основна маса істориків “середнього” покоління, ознаменовані розвитком повстанського руху на польських теренах, що наклало значний відбиток на навчальний процес багатьох істориків покоління. Значну його частку (14 осіб) становлять безпосередні учасники Січневого повстання 1863 р., які входили до числа його організаторів, зокрема були членами Центрального національного комітету, Тимчасового національного уряду чи військовими комісарами на окремих територіях. Як правило, це були вихідці з польських земель, що входили до Російської імперії та Пруссії, які не мали фахової історичної підготовки. Діапазон здобутих ними спеціальностей дуже широкий: колишні військові, представники технічних, медичних, гуманітарних і аграрних спеціальностей. Багато з них по завершенню повстання продовжили свої студії на еміграції, а деякі взагалі змінили основний фах. Історичними студіями колишні повстанці почали займатися вже по своєму оселенні у Галичині, коли взялися за написання спогадів та історичних нарисів, присвячених різним епізодам повстанського минулого, а також почали видавати документи з історії повстання.

Показовою тут є доля Яна Стелли-Савицького, випускника Академії Генерального штабу у Санкт-Петербурзі, який по закінченню повстання здобув фах медика у Страсбурзькому університеті¹⁴. Оселившись у Львові, він працював лікарем, але написав низку повстанських розвідок і спогадів, зокрема відомі “Нариси з повстання 1863 року” або “Щоденник полковника Струся”¹⁵. У ролі головного зберігача традиції 1863 р. у Львові виступив колишній член Центрального національного Юзеф Кастан Яновський, який 1887 р. організував у місті Товариство ветеранів 1863–1864 рр. Архітектор за освітою (закінчив Школу красних мистецтв у Варшаві), Ю. К. Яновський ініціював і співредагував багатотомну документальну серію “*Wydawnictwo materiałów do historii powstania 1863–64*”¹⁶.

Серед активних учасників Січневого повстання були й фахові польські історики, які по завершенні студій і повстанських перипетій цього часу також оселились у Львові. Деякі з них здобували освіту зі значними перервами, але всім таки вдалось отримати докторські ступені. Вихідці з польських теренів, що належали Пруссії та Російській імперії – Францішек Ксаверій Ліске, Вінцентій Закшевський і Войцех Кентжинський – вивчали історію у найкращих тогочасних німецьких університетах із глибокими традиціями історичних досліджень (Бреслау, Берлін, Кьонігсберг, Єна, Ляйпциг), натомість уродженці Кракова

¹⁴ *Kieniewicz S. Stella-Sawicki Jan Konstanty (1831–1911) / Stefan Kieniewicz i Maria Domańska-Nogajczyk // Polski Słownik Biograficzny. Warszawa; Kraków, 2004–2005. T. XLIII. S. 352–354.*

¹⁵ *Pulkownik Struś [Stella-Sawicki J.]. Szkice z powstania 1863 roku. Wspomnienia z lat nadziei i boleści. Kraków, 1889.*

¹⁶ *Kieniewicz S. Janowski Józef Kajetan (1832–1914) // Polski Słownik Biograficzny. Wrocław; Warszawa; Kraków, 1962–1964. T. X. S. 568.*

Людвік Кубаля та Тадеуш Войцеховський студіювали право й історію у Віденському та Ягеллонському університетах¹⁷. Усі вони посіли ключові посади у наукових осередках львівського історичного середовища, зокрема на історичних кафедрах сполонізованого Львівського університету, що започаткувало такий феномен історичного середовища, як понадльвівський і навіть надгалицький біографічний контекст викладачів історії у Львівському університеті, який був його головним осередком. Як відмітив польський дослідник Кшиштоф Стопка, відтепер заледве менше половини професорів, які працювали в університеті, народилися в Галичині, решта походили переважно з так званих “польських заборів” – прусського та російського¹⁸.

Близько половини представників покоління “1830–1849” (28 з 66-ти осіб) були вихованцями Львівської *alma mater*. Двадцять двоє з них були випускниками філософського факультету. Це безпосередньо пов’язано з впливом освітньої реформи 1849 р., що започаткувала ґрунтовну гуманітарну освіту в стінах Львівського університету, зробивши великий акцент на історичних студіях. Відтак, усі згадані історики отримали фахову історичну підготовку. Вони не лише проходили курси історичних лекцій, але й мали можливість узяти участь в історичному семінарі під керівництвом молодих німецьких істориків, вихованців Віденського університету – Гайнріха Цайсберга та Едварда Роберта Рьослера¹⁹. Важливою компонентою навчальної програми студентів-істориків, окрім історії *sensu stricto*, були заняття з класичної філології, німецької, польської й руської мови і літератури, філософії. Оскільки спеціалізація вчителя історії йшла в парі з географією, значна увага присвячувалась вивченню географії.

Примітно, що велику частку учасників історичних студій цього часу становили майбутні українські історики. До них зокрема належать такі імена, як Омелян Огоновський, Северин Зарицький, Омелян Партицький, Юліан

---

¹⁷ *Finkel L.* Historia uniwersytetu Lwowskiego / Ludwik Finkel, Stanisław Starzyński. Lwów, 1894. Cz. II... S. 136, 156, 327; *Zakrzewski W.* Ksawery Liske 1838–1891. Wspomnienie pośmiertne / W. Zakrzewski // *Przegląd Polski*. Kraków, 1891. T. IV. S. 6–13; *Козловський С.* Войцех Кентшинський: біоісторіографічний нарис / Сергій Козловський // *Гілея: науковий вісник*. К., 2009. Вип. 26. С. 168–169; *Romek Z.* Ludwik Kubala (1838–1918) / Zbigniew Romek / *Złota księga historiografii lwowskiej...* S. 159–161.

¹⁸ *Stopka K.* Nauki historyczne na Uniwersytecie Lwowskim / Krzysztof Stopka // *Universitati Leopoliensi trecentessimum quinquagesimum anniversarium suae foundationis celebranti in memoriam*. Kraków, 2011. S. 232.

¹⁹ Історико-філологічний семінар було запроваджено у Львівському університеті згідно рескрипту Міністерства віровизнань та освіти від 23 вересня 1852 р. Семінар складався з двох відділень: філологічного та власне історичного. Г. Цайсберг керував історичним відділенням семінару, починаючи з 1863 р. У 1869/70 н. р. історичний семінар де-факто поділили на дві секції: із загальної історії, яка залишилася під керівництвом Г. Цайсберга, та австрійської історії, яку очолив Е. Р. Рьослер. (див: *Finkel L.* Historia uniwersytetu Lwowskiego / Ludwik Finkel, Stanisław Starzyński. Lwów, 1894. Cz. I: Do r. 1869. Napisał Ludwik Finkel. S. 317).

Целевич, Пилип Свистун, Омелян Калужняцький, Олександр Барвінський. Для О. Партицького першими стали такі богословські студії у Львівській духовній семінарії, а вже згодом він перейшов на філософський факультет. Цю дилему між священничим служінням і світськими професіями, з якою зіткнулась тогочасна руська молодь, на власному досвіді описав О. Барвінський: *“Обоє родичі дораджували піти старим промоцєним шляхом, котрим пішли за приводом мого вітця два найстарші братя, котрим простувала звичайно мало що не вся тодішня руська молодіж. Однак... я вибрав учительський завід. Мене приманювало бажанє дослідів нашої історичної минушини, нашої історії”*²⁰. Далі О. Барвінський пояснював, чому вчителювання і наукова праця були такими непопулярними у русинів: *“Учительський завід, в котрім тоді ще було небагато русинів, не здобув собі у нас такого високого поважання, з яким до него вся суспільність відноситься, наприклад в Німеччині, як я се мав нагоду в тім пересвідчитися під час мого побуту в різних краях сеї держави. Коли в Німеччині перед професором з великою пошаною клонять голови навіть високопоставлені люди, то у нас, а особливо в руській суспільности вважали сей стан чимсь менш вартним”*²¹.

Академічна свобода, що панувала у Львівському університеті та, зокрема можливість, будучи записаним на одному факультеті, слухати лекції та відвідувати заняття на інших, забезпечувала навчальний маневр для русинів. Приміром, історики О. Огоновський та Ю. Целевич, які записалися на теологічний факультет, навчалися також на філософському. Так, О. Огоновський крім богословських наук, відбуд курси з руської (української) мови та літератури у Я. Головацького, а також з класичної філології та польської мови²², а Ю. Целевич брав участь в історичному семінарі під керівництвом Г. Цайсберга. Згодом, саме замилювання історією стало вирішальним при обранні останнім свого фаху, адже у Віденському університеті, де Ю. Целевич продовжував свої студії, він вписався саме на філософський факультет²³.

Тенденція відвідувати лекції на філософському факультеті була поширена й серед студентів права. Деякі з них, наприклад, Роман Пілят, після одного-двох років навчання на факультеті, переводились на філософський (у випадку Р. Пілята – це два роки). Зрештою, серед істориків покоління “1830–1849 років” – дев’ятеро

---

²⁰ *Барвінський О.* Спомини з мого життя / Олександр Барвінський. Нью-Йорк; Київ, 2004. Ч. I та II. С. 87.

²¹ Там само. С. 123.

²² *Kozik J.* Ogonowski Emilian (1833–1894) / Jan Kozik // *Polski Słownik Biograficzny.* Wrocław; Warszawa; Kraków, 1978. S. 644; *Мельник І.* Професор філології Омелян Огоновський / Ігор Мельник. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zbruc.eu/node/11053> [17.02.2014].

²³ *Hahn W.* Celewicz Julian (1843–1920) / Wiktoria Hahn // *Polski Słownik Biograficzny.* Kraków, 1937. T. III. S. 220; *Puszka A.* Nauczyciele historii i geografii... S. 278.

істориків²⁴ вивчали юриспруденцію, а в майбутньому займались історичною проблематикою. Як бачимо, цей відсоток у цьому поколінні набагато менший, ніж у старших істориків.

В освітньому досвіді цієї вікової групи привертає до себе увагу те, що багато істориків навчались у декількох університетах. Вже було згадано, що представники “покоління 1863 року” часто продовжували студії на еміграції і подекуди навіть змінювали свій фах, але це стосується й фахових істориків. Рекордсменами тут були Ф. К. Ліске, який спочатку навчався у Бреславському, згодом у Берлінському університеті, а докторат здобув у Ляйпцигу, та його колега В. Закшевський, університетський ланцюжок на освітньому шляху якого був ще довшим: Санкт-Петербург, Бреслау, Єна, Берлін, Гайдельберг, Ляйпциг. Ця тенденція до навчання у кількох університетах стає помітною і серед істориків-вихованців Львівського університету. Відомо, що після двох років навчання у Львові свої університетські студії у Відні продовжували Ю. Целевич та О. Калужняцький.

Головною особливістю освітнього рівня молодих істориків львівського історичного середовища, які здобували освіту після 1870 р. було те, що найчисельнішою групою цього покоління стали вихованці Львівського університету: за нашими підрахунками, з 72 представників у Львівському університеті навчалось 58. Щодо 44 з них підтверджена участь в історичних студіях, зокрема історичному семінарі²⁵. Саме історичний семінар став головним механізмом їх фахового вишколу. З 1869 р. історичний семінар у Львівському університеті складався з двох відділень: із загальної історії, яким до 1891 р. керував Ф. К. Ліске, а після його смерті Броніслав Дембінський, і австрійської історії під керівництвом Ісидора Шараневича. Своєрідним прототипом історичного семінару були також практичні заняття з польської та слов'янської історії Тадеуша Войцеховського²⁶.

Історичні студії цього часу приваблювали все більше слухачів. Багато істориків продовжували навчання на філософському факультеті після одного-двох років навчання на інших факультетах. Це зокрема, студенти правничого факультету Александер Скорський, Вільгельм Брухнальський і Кароль Ніттман.

²⁴ Йдеться про тих істориків права, щодо яких не підтверджується їх участь в історичних студіях.

²⁵ Дані щодо цих істориків узято з: Державний архів Львівської області (далі – ДАЛО), ф. 26 (Львівський університет), оп. 15, спр. 1336; оп. 12, спр. 466; *Finkel L. Historia uniwersytetu Lwowskiego / Ludwik Finkel, Stanisław Starzyński. Lwów, 1894. Cz. II : 1869–1894. Stanisław Starzyński. S. 383–384.*

²⁶ Починаючи 1886/87 н. р. Т. Войцеховський проводив т. зв. “Читання і розбір головніших джерел”, присвячені джерелам з середньовічної польської або слов'янської історії. Саме критичний аналіз середньовічних історичних джерел був найважливішою компонентою навчання у “класичному” історичному семінарі (*Див.*: С. К. Uniwersytet im. cesarza Franciszka I we Lwowie. Skład personelu i program wykładów w zimowym półroczu 1886/7. Lwów, 1886. і програми лекцій університету за наступні роки).

Чисельна група студентів-правників брали участь в історичних студіях, хоча формально належали до правничого факультету. Згодом вони стали відомими істориками (Станіслав Стажинський, Освальд Бальцер, Станіслав Шнур-Пепльовський, Генрик Савчинський, Александер Чоловський, Алоїз Віняж та Вільгельм Рольний). Відомий лише один випадок, коли учасником історичних студій став випускник теологічного факультету. На відміну від попередніх поколінь, коли це було характерно, передусім, для русинів, цього разу така роль випала польському історику монаху-бенедиктинцю Тадеушеві Громніцькому.

Усе більше молодих істориків продовжували освіту за межами Львівського університету. Відомо щонайменше п'ятеро осіб, які після одного-двох років навчання у Львові продовжували свої студії у Віденському університеті, двоє – в університеті Гьотінгена²⁷. Більшого поширення набуло, однак, навчання за кордоном після завершення студій, часто – після отримання докторського ступеня. Таку можливість молоді адепти Кліо отримали завдяки фінансовій підтримці Крайового галицького віділу та заснованим на початку 1870-х років стипендіальним фундаціям. Найбільшими були фундація імені цесаря Франца Йосифа і фонд князя Леона Сапєги, які щорічно для навчання й стажування в університетах поза межами монархії Габсбургів виділяли дві-три стипендії по 500–1000 золотих ринських²⁸.

Наукові подорожі за стипендіальними програмами закордон здійснили найкращі вихованці львівської школи істориків, зокрема, Роман Мауер, Антоній Прохаска, Генрик Бігеляйзен, Станіслав Люкас, Людвік Фінкель, Броніслав Губринович, Станіслав Стажинський. Наукові можливості, які відкрились перед ними, інколи вражають навіть сьогодні: стипендіати мали можливість ознайомитися з провідними течіями історичної думки різних європейських країн, педагогічною практикою європейських університетів у викладанні історії, і більше того – отримали доступ до документів найбільших архівних збірок того часу. Наприклад, С. Люкас завдяки цесарській стипендії мав можливість упродовж п'яти років навчатись у найкращих університетах Франції та Німеччини. Упродовж першого року він студіював у Берлінському університеті під керівництвом Георга Вайца та Йогана Густава Дройзена, після чого переїхав до Парижа, де впродовж трьох років студіював у Колеж де Франс (*Collège de France*), Школі хартій (*École des chartes*) і Практичній школі вищих досліджень (*École pratique des hautes études*). Тут він проводив архівні дослідження, став членом Історико-літературного товариства. Відомо, що у той час С. Люкас у наукових цілях виїжджав також до Бельгії й Англії. Як повідомляє польський

²⁷ У Віденському університеті продовжували навчання Антоній Прохаска, Станіслав Стажинський, Фридерик Папе, Александер Чоловський та Кирило Студинський, в університеті Гьотінгена навчались Александер Семкович і Станіслав Смолька (останній – після двох семестрів у Львівському університеті).

²⁸ *Finkel L. Historia uniwersytetu Lwowskiego / Ludwik Finkel, Stanisław Starzyński. Lwów, 1894. Cz. II... S. 399.*

дослідник Антоній Кнот, 1882 р. історик залишив столицю Франції, але дорогою додому знову затримався у німецьких університетах, де зав'язав тісні наукові контакти і декілька місяців брав участь у наукових семінарах Теодора Моммзена і Вільгельма Ваттенбаха²⁹.

Важливим чинником фахової підготовки молодих студентів-істориків Львівського університету з кінця 1870-х років стала їх праця у Бернардинському архіві. 1878 р. архів бернардинів було передано під юрисдикцію Крайового управління (відтепер архів мав назву – “Крайовий архів гродських і земських актів”) і він став цілком науковою установою. Директором архіву було призначено професора загальної історії та керівника відповідного відділення історичного семінару Ф. К. Ліске, а штат його наукових працівників значно розширено³⁰. Відтоді в архіві змінилося декілька поколінь аплікантів із числа студентів, які цікавились історією. Можна припустити, що професор Ф. К. Ліске залучав своїх студентів до праці в архіві й раніше: з 1869 р. він очолював комісію Крайового віділу, що займалася публікацією документів архіву. В організації цієї роботи й опрацюванні потрібних матеріалів також могли брати його учні. У будь-якому випадку, студенти-історики, які працювали у Бернардинському архіві, мали можливість здобути ґрунтовну архівну практику. Ця праця дозволила їм усебічно ознайомитись із матеріалами архіву й заклала підвалини їх наукової діяльності. Зрештою, наукові праці багатьох представників львівського історичного середовища з числа колишніх аплікантів були написані саме на основі документів архіву бернардинів.

Зрозуміло, що поділ істориків на покоління, запропонований у статті, носить певну долю умовності і не дозволяє вповні представити усю “квантитативну картину” освіти істориків львівського історичного середовища другої половини ХІХ ст. Незважаючи на це, саме аналіз освіти істориків “за поколіннями” дозволяє простежити основні тенденції розвитку їх фахового рівня, що, як відомо, був однією з ключових умов формування і розвитку самого історичного середовища. Спочатку історичними дослідженнями у середовищі займалися переважно вихованці правничих і теологічних факультетів або ж фахові історики, які перебралися до Львова, а освіту здобули деінде (найчастіше, в університетах поза межами монархії Габсбургів), однак дуже швидко сформувалось нове молоде покоління істориків-професіоналів, які пройшли відповідний фаховий вишкіл у Львівському університеті. Передумовою такої швидкої професіоналізації стало заснування на філософському факультеті історичного семінару. Таким чином, фахова підготовка більшості істориків львівської спільноти відбувалася за так званим німецьким зразком або моделлю Леопольда Ранке, коли найважливішою компонентою їх студій було навчання на історичному семінарі, який почав заміняти, чи, принаймні, доповнювати лекції.

²⁹ *Knot A.* Stanisław Lukas (1855–1882) / Antoni Knot // *Polski Słownik Biograficzny.* Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk, 1973. T. XVIII. S. 155–116.

PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF HISTORIANS OF LVIV HISTORICAL CIRCLE IN THE SECOND HALF OF THE 19th CENTURY

Iryna HLUSHYK

The Ivan Franko National University of Lviv,
the Chair of Archeology and Special Branches of Historical Science
1 Universytetska str., 79000 Lviv, Ukraine

A significant change took place in the Western world in the early 19th century, generally in the way history was researched, written, and taught. History was transformed into a professional discipline; historians received special professional development in the universities. Thus, in different cities (mainly university centers) professional communities of historians (so-called historic circles) formed qualified historians for whom history became the main occupation in life became members of these communities. Lviv historical circle was formed in the educational system of the Habsburg monarchy, which unlike other European countries, embarked on the path of reforms in university education only in the middle of 19th century. Primarily mainly former students of law and theology departments, or historians who emigrated to Lviv but graduated elsewhere (usually outside the Austrian state) dominated in the Lviv historical circle, then a new young generation of professional historians grew up. It was generation of historians who passed professional development primarily at Lviv University.

Key words: Lviv historical circle, Lviv historians, Lviv University, positivism, classical historicism.

ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ПОДГОТОВКА ИСТОРИКОВ ЛЬВОВСКОЙ ИСТОРИЧЕСКОЙ СРЕДЫ ВТОРОЙ ПОЛОВИНЫ XIX ВЕКА

Ирина ГЛУШИК

Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
кафедра археологии и специальных отраслей исторической науки
ул. Университетская 1, Львов 79000, Украина

Начало XIX в. принесло значительные изменения в способах исследования, наращения и изучения истории в западном мире. История стала профессиональной научной дисциплиной, а освоение специальности историка начало требовать специального обучения в университете. Во многих университетских центрах сформировались профессиональные сообщества историков, которые получили соответствующую квалификацию, и для которых занятия в области истории стали главным делом жизни (так называемые исторические среды). Львовская историческая среда сформировалась в условиях образовательной системы монархии Габсбургов, которая, в отличие от других европейских государств, ступила на путь реформ в сфере университетского образования лишь в середине XIX в. Сначала исследованием прошлого в исторической среде занимались преимущественно воспитанники юридических и теологических факультетов или историки, которые в разное время эмигрировали во Львов, а образование получили в других городах (чаще вне Австрийского государства), однако очень быстро сформировалось новое молодое поколение историков-профессионалов, которые прошли соответствующее профессиональное обучение европейского образца во Львовском университете.

Ключевые слова: львовская историческая среда, львовские историки, Львовский университет, позитивизм, классический историзм.

Стаття надійшла до редколегії 9.03.2014

Прийнята до друку 14.04.2014